

Crenguța MANEA

Nekrošius la București

sau

O trilogie a crimei premeditate

Prezența domnului Emil Boroghină într-o poveste cu teatru dă o stare de siguranță celor implicați sau invitați să pășească în ea; cu o intuiție profesională excelent exersată în anii în care a condus Teatrul Național „Marin Sorescu” din Craiova, ne-a făcut, nu de puține ori, să petrecem clipe adevărate de artă scenică, unele chiar depozitate într-un fel de arhivă sentimentală. Iar atunci când a lansat **Festivalul Internațional Shakespeare**, inițiativa a fost primită cu un interes nedeșmințit care s-a repetat la fiecare ediție pentru că, de cele mai multe ori, a reunit importanți artiști și operele lor emblematice. Numai că, parafrazându-l pe Polonius, să fac acum un eseu despre ce și cât înseamnă un om potrivit la locul potrivit, nu ar fi potrivit! Să trecem dar, și să facem cuvenita reverență la scenă deschisă...

În Festivalul Shakespeare, pentru prima oară în România (1998), a fost văzut un spectacol al regizorului Declan Donnellan, *Cum vă place*, cu compania sa, „Cheek by Jowl”; într-o ediție trecută (2006), tot în premieră românească, a fost prezent Oskaras Korsunovas cu *Visul unei nopți de vară*, după ce, inițial, un contact al publicului de la noi cu teatrul lituanian avusese loc (în 2002, sper să nu mă înșel) la Naționalul craiovean, într-o altă ediție a Festivalului Shakespeare, prin spectacolul *Richard al III-lea*, în regia lui Rimas Tuminas (The Lithuanian National Drama Theatre, Vilnius). Iar în 2008, în premieră românească, Bob Wilson, nu cu o montare Shakespeare, ci cu Ibsen: *Femeia mării* – amețitor spectacol ca ecleraj și construcție plastică, cu actori care foloseau impecabil un limbaj corporal ce se asocia straniu cu cel vocal; și umbra dublă a Ellidei din primul act desena parcă fantoma vietății marine ce nu o putea părăsi pe femeie... O altă premieră, unicul Shakespeare regizat de Lev Dodin până acum, *Regele Lear*, s-a putut vedea la Craiova și la București, în cadrul ediției de anul acesta, a șasea, a Festivalului Shakespeare. Ar fi doar câteva repere de neocolit și care dau valoare acestui festival, în ciuda unor situații când selecția e doar complezentă. Se mai întâmplă!

Spectacolele lui Eimuntas Nekrošius – regizor despre care, în ultimii ani, nu avea cum să nu se vorbească și în România; cei care au reușit să-i vadă montările, în diferite reuniuni internaționale, subliniau forța imaginilor și bogăția sensurilor date lecturilor shakespeareiene aduse în scenă – așadar, cele trei spectacole prezentate în Festivalul Internațional Shakespeare (în luna mai 2008) fac dovada unor preocupări și gândiri teatrale experimentate. Sala de la Izvor a Teatrului Bulandra s-a dovedit mult prea neîncăpătoare pentru asaltul pe care publicul l-a dat în cele trei seri Nekrošius pentru a vedea așa-numita Trilogie Shakespeare: **Macbeth** (1999), **Hamlet** (1997) și **Othello** (2000), Teatrul Meno Fortas, Vilnius. Este o trilogie a crimei premeditate, o cercetare, cu mijloace teatrale, a dorinței distrugătoare de putere la care trebuie ajuns chiar și prin acest act; posibilul criminal – și Macbeth,

și Hamlet, și Othello – este împins cu perseverența către actul final, este manipulat prin orice mijloace: iubire filială, dragoste și erotism, ascendent social sau forță fizică, inteligență diabolică. Totul e folosit pentru ca puterea să fie obținută și exercitată. Odată rege, Hamlet ar fi ajuns la fel de periculos ca și Claudius; siguranța de sine a lui Othello se destramă prea ușor la vorbele lui Iago, pentru a nu ascunde temeri adânci legate de cât va dura iubirea Desdemonei, puterea lui seducătoare, sau de autoritatea pe care o exercită asupra mai tinerilor subordonați, de aceea acționează discreționar, abuziv. Scindarea ființei, coruperea ei spirituală, este consecința care urmează matematic acestei atracții fără de măsură față de putere, o spune Nekrošius.

Imagini inspirate din mitologia și cultura populară lituaniană (după cum se afirmă în diferite materiale din dosarul de presă), situații decupate cu inventivitate vizuală: Macbeth prins în capcana conștiinței neadormite – ceaunul răsturnat și vrăjitoarele narcomane; rezolvarea simplă și pregnantă a pădurii mișcătoare; Hamlet rostindu-și chinuitoarele întrebări sub gheața care-l arde oximoronic – o uriașă roată se află deasupra actorului, de ea sunt prinse bucăți de gheață și lumânări, picură ceară fiebinte și apă, iar cămașa de hârtie a lui Hamlet se va topi ca o identitate care se dizolvă; Ofelia, atât de singură, încât doar nebunia o mai eliberează de ea însăși, tot în apă își va găsi liniștea – Viktorija Kuodyté atinge performanța la fiecare apariție; Desdemona aleargă din ce în ce mai dezorientată între două scaune care se tot depărtează – prin apropierea lor, eroina încearcă să suplinească absența lui Othello, să transfere și să-și controleze dorința devastatoare de el; și *sound*-ul care amestecă motive muzicale cu zgomote concrete, sunete ciudate, amenințătoare. Sunt toate momente care rămân în memoria spectatorului, dar izolate – insule înconjurate de avalanșa de imagini și simboluri; lansate cu fiecare nouă scenă, ajung să se suprapună și să fie tautologice, iar la un moment dat devin indescifrabile și sufocă discursul teatral. E prea mult în sensul acesta, prea ilustrativ și dialectic, în sensul cauză–efect; vizualul cuprinde întreg spațiul teatral și nu mai lasă loc misterului, grației, inefabilului.

Actorii de la Teatrul Meno Fortas au prezențe puternice, clare, dar plonjează în rol și joacă fiecare detaliu; iarăși totul este prea explicit. Poate că acum Nekrošius gândește și face un alt fel de teatru – nu am reușit să găesc *site-uri* cu fotografii ale mai recentelor sale montări, *Faust* (Meno Fortas, 2006), *Anna Karenina* (Teatro Storch, Modena, 2008) –, dar Trilogia Shakespeare nu m-a convins așa cum a făcut-o *Regele Lear* de la Malâi Teatr. Decupat simplu, sigur, cu mare rafinament, cu unele scene uluitoare, cu un Lear și un Bufon cât o școală de actorie, spectacolul lui Dodin este tulburător și se insinuează până în țesătura subconștientului.

Revenind la Nekrošius, trebuie observat cât de importantă este o anume sincronizare între creația teatrală și receptare, pentru că în reprezentațiile văzute în mai 2008, la București, era instalată și o anume uzură a spectacolelor.

Sincronizarea pe care o aminteam mai este importantă și dintr-un alt punct de vedere; am putut afla cum a influențat montarea lui Nekrošius premiera lui Andriy Zholdak din 2002, *Othello?!*, de la Teatrul Național „Radu Stanca”, Sibiu: soluții comune legate de personajul Desdemona – în amândouă spectacolele, eroina care-l alege pe Maur este „însemnată”, având o problemă legată de mers, ciudatul ei joc cu sabia, multiplicitatea ei în scenă în anumite situații; soluții comune în scenografie – ușile, farfuriile care se sparg (ce-i drept, mult mai multe la Zholdak)... Ar putea fi un „studiu de caz”! Doar că *Othello* al lui Nekrošius a avut premiera în anul 2000...

Margarita ŽIEMELYTĖ (Emilia) în *Othello*

